

طاشينك
اشيجري غرت
صاحبنا: هارند ماموريان: ارمير

"TACHINK"
JOURNAL ARMÉNIEN
QUOTIDIEN POLITIQUE & LITTÉRAIRE
Imprimerie Mamourian
SMYRNE

10 ՓԱՐԱ

ԴԱՇԻՆԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԱԹԻՒՆ

	ՏՐԿ.	ՎԵՑ.	ԵՌ.
ԻԶՄԻՐ	80	40	20 7/2.
ՊՕԼԻՍ ԵՒ ԴԱՆԱՍԻ	80	40	7 1/2.
ԱՐՏԱՍԱՀԱՄԱՆ	25	13	3/4.

Նամակներ պէտք է ուղղել «ԴԱՇԻՆԿ»-ի
Խմբագրության
Rédaction du journal Arménien «TACHINK»
Imp. Mamourian — Smyrne

Զի հրատարակում ձեռագիրները չեն վերադարձվում

10 ՓԱՐԱ

ԷԶՄԻԱՅԻՆ

ԵՐԿՈՒ «ՀԱՅՐԻԿ» ՆԵՐԸՆ ԵՏՔԸ

Որովհետև Հայրիկի կաթողիկոսական պաշտոնավարությունը—բացի համադրական խոսքից այն անստուգանքի օրերին, ուր Հայոց Հայրապետը ընդհանուր վսեմ թափով մը մերժեց Ռուս կառավարության յանձնել կողմնակա հեղեղապատկան կալուածները, և էջմիածնի խորտակումը դռներուն սեմին վրայ ջարհարու բռնաւոր կամքին դէմ ծառայեալ — Որովհետև Հայրիկի կաթողիկոսական պաշտոնավարութիւնը ամենակերպիւն անստուգանքի ու անկաշ չըլլանք եղաւ էջմիածնի համար:

Որովհետև, հանձնարի մարդ, մարգարէ, ամբարներու հրաշխի ներշնչի, վիթխարորէն լեցուն կեանքի մը բնուած տակ կըլլար էր արդէն, և ծերութեան անողոք նուազումները խօս ու մերժ քանդիլ քրմայքներ միայն կ'արկնայէին իր առկայծող իմացականութեան մէջ:

Էջմիածնի հուսկ հանգիստի հանգրուան մը լոկ կրնար ըլլալ իրեն համար: Եւ իր կաթողիկոսացումին յաջորդող ընդհանուր հիասթափութեանէն ետքը՝ էջմիածնի յարաճուն անտարբերութեան մը մասնակցեալ:

Հայ ազգը չափազանց կը սիրէ իր Հայրիկը, որովհետև սիրտ ընէր զայն անխնայ կիրպիլ քննադատութեամբ: Հայրապետական Սիմոնի վրայն իրայն:

Ասով կը բացատրուէր այն տեսակ մը ներդաշնակ աշխատութիւնը, որ էջմիածնայ նախնական հաստատութեան չորսը տարեկան տակաւ: Այս վախճանական տղապաշտութիւնը թողուց մեր վրայ էջմիածնայ գաղափարին յատկանշական բացակայութիւնը, մեր առօրեայ մտահոգութիւններուն և մեր հոգեկան անդրադարձումներուն մէջէն:

Այն հազիւ երբեմն հետեւ հետեւ կը յաճախէր մեր մտքերուն էջմիածնայ սրբաշարք պատկերը, զոր ամենքս ալ սիրած էինք, ժամանակական խորունկ գործով մը, որուն վրայ բացուած, որուն անպատում քաղցրութեամբ լեցուն էին մեր պայծառ աշուրները, և որուն հանդիման էին դարձնալ մեր առաջին զինուորական խորհուրդները՝ մեր մանկութիւնը պատմապարզ բոլոր հայրենի պատերուն վրայ— ճիշդ քովի կ'աշխատէր սա միւս պատկերին, ուր՝ աւերակներու մէջ՝ ձեռքը ծառայող նախնայ մը «Մայր-Հայրապետ» կը խորհրդանշանէր...

Բայց էջմիածնայ այդ հինաւուրց պատկերն ալ հիմա ստուերոտած ու աղափոխուած կը ներկայանար մեր յուշածուին: Անոր վրայ կը նշմարէինք բաներ, որոնք առաջ չի կային կամ կը վերաբերէին մեր տեսութեանէն: Եւ իրական կը թերադրէր մեզի նորօրինակ զգացումներ, որոնց մէջ չէինք վերագտնել նախնի անուշ հոգեւոր, որ յազարէր էր մեր խանդավառ մանկութեանը— Ունեցում, միտք, խորհուրդ, պատկեր... Մայր-Տաճարին գրեթէ արտաքին կը կծկուէր կարծես զարեւու բնուած տակ յոգեւած... Չորսդէն վերադարձող երեւոյթներ անսխալութեամբ կը յաճէին, կը տոգոնայէին... Մաք մանկեաներու մէջ՝ զսփան ու սեռ որ մարդիկ կը փախապէս, կը ծամածոյնէին, կը ժողովուրդէին ինչ որ իրար ձեռքներուն տակ... Վաճաքը հեղգ անշարժութեան մը մէջ

կը յաւերժանար... Հոն չէին սիրեր, չէին խանդավառուիր... Հոն կ'աղբէին բուսականօրէն... Հոն խոտալ մը չէր հրահրել հոգիները, լճացած, փռուած հոգիները... Անդին, Վեհարաճը, որուն զրան ծակերէն ու ճեղքերէն ժամնաղէմ կ'ընկնէին իր խաղաղութեան նախնային կը մերժէր... 'Եւրոյ' հակա պարտաւարած արծիւ մը իր թևերով ծերութիւնը կը մրափէր... Վաստակաւորներ Սրբիւն էր ան... Ու հետաւոր յանկերդ մը կը կոտորար, կը հեծկոտար մեր ներսիկին:

«Մեր սիրան ու հոգին
«Բեկ լինին դուրսան
«Հրեշտակէ՛նայ աղբին
«Այս, Հայրիկ ջան
«Դարձիւր դէպի վան...»

Այդքերին պահ մը արցունքով կը պտտուէր... Այն բան մը չէինք տեսնել: Ու երբ քիչ յետոյ՝ նորէն կը նայէինք, պատկերը փոխուած կ'ըլլար,—սա անհուն խորքի մը վրայ՝ խաչուած Հայրիկեան, արեւնաւոր, եղբարական պատկերն էր հիմա՝ որուն առջև էջմիածնի, ազատ ճրագի մը պէս՝ մարտնչու ժող կը պլլուէր...

Ու վերջապէս էր ամբողջ Արարատեան Մայր-Սիմոնի:

Պիտի ծագէր երբեք նոր արշալոյս մը էջմիածնի վրայ...

Յայտնաբերուած ճառագայթ մը դեռ կը մնար ծածկուած հեռաւոր Սիմոնի ամպերուն մէջ՝ որոնք «Երկրակալ Պատրիարք»-ին աքսորը կը ստեղծէին:

Պիտի գա՞ր. վերջապէս, փրկարար Հայրապետ... Եւ, եթէ գար, չառ ուշ պիտի չըլլար արդէն, վերականգնուած համար բարոյական մի՞ չէինք, որուն քաղաքային գրեթէ իր լուսնին հասած ու անպարմանելի համեմատութիւններ առած ըլլալ կը զրուցուէր:

Այդ խնդրական յոյսն էր որ կը մնար էջմիածնի համար...

ՍՈՒՐԵՆ ՊՍԹԹԵՒԵԱՆ

ԱՐՁԱՒԱՆԻՒՄ

Ա.Ա.Ս.Ե.Ս.Ս.

Թարգմանիչ «Ձանգ» քերթը հետեւեալ քննարկ տարբեր կը ներառակն պատկերանայ կեանքի մեջ ճշդի ունեցող կրօնական անհրաժեշտութիւնն արարեալն մնային:

Որովհետև մեր հոգեւոր հովիւ Եղիշի վարդապետ Երկարակեցեանը չի պատկուում Դաշնակցութեան և երբեք չի համակրել Այվաթեան սրբազանի քաղաքականութեան, վարդապետութեան և թէ՛ իրանի կոմիտէի՝ ինչպէս և Ջուղայի եկեղեցիական և սրբազանի լարջ ուղարկութեան:

Ամառն թէ՛ հրանց ուղարկուեցին մեր գաւառը մի խումբ բախտախնդիր պրօպագանդիստներ, որոնք մի անմեղ երբեք տառապող սպաննուց յետոյ՝ սկսեցին խոսիլ գիւղերի հանգիստը և տանտնաւորութեան անհրաժեշտութեանը հաւաստեալներ աւելցնել: Սա արտաքին գործունեութիւնն էր, իսկ ծածուկ ժողովրդին գրգռում էին մեր արժանաւոր հովիւ Եղիշի վարդապետի դէմ, մի հովիւ, որ մահասարանու բողոքներով իսկ չի գաւառանել իր կոյնանը և քանի քանի անգամներ իր կեանքն անգամ չի խնայել հոգի պաշտպանութեան գործում:

Այնպէս Ջուղայից կրթական խորհրդի անմիտ կարգադրութեամբ Մանգիրարանի գրեթէ երկու Գեղամ (Արտաշէս) Յարութիւնեան մի ուն, որպէս սառց ուսու-

ցիլ գաւառիս դպրոցներին: Այս առաջնորդական փոխանորդը (?) ևս, որ վայելում է և այլ տիպաբաններ, դպրոցական գործերը բոլորովին երեսի վրայ ձգած, մի խայտառակ պայքար է սկսել մեր վարդապետի դէմ, որան ամեն գործերում չէր դաշնակցութեան և իր թունաւոր պրօպագանդը յառաջ տանելու նպատակաւ:

Ինչ փետրուարին Ջուղայի եկեղեցիական նախագահ Յարութիւնեան Արմենակցի ստացուեց մի երկար աղաքարարական նամակ, որից առաջ ենք բերում հետեւեալ կտորը:

«Իրեւ հայրենակից, ևս ձեզ խորհուրդ եմ տալիս քիչ կարգաք «Մշակ» ու «Հովիտ», որոնցից այնպիսի հոտ է փչում, որ կարող է ապականել զիւրի մարդը օդը: Կուգարկու ձեզ «Ազատամարտ»: Կարգաքէ՛ք և զիւրապիւններն բացատրեցէ՛ք Դաշնակցութեան նպատակը՝ և այլն և այլն: պատուէրներ ու հրամաններ անվերջ: Յետոյ աւելացրած է՝ «Ռաշիմ խանի բանակն խորտակող մի ուժ, երբ և ուր որ ուզենայ՝ կարող է իր ձեռքը հասցնել երկայնարգուէրէն»:

Յունիսին ի նպատակ Այվաթեան սրբազանի ստորագրութիւններ ձեռք բերելու համար պրօպագանդիստ խաչիկեան Արմենակը, որ թոյն դնելով Շարիկեանի գիւղում, այնպիսի պղտորում էր ամբողջ գաւառը, զորում էր մեր վարդապետին հետեւալ:

«Թէ՛ հրանց երբ հոգի գալու են այստեղ ամեն ինչ քանդու և գործերը չտկոււ, ուրեմն աշխատենք զգուշացնել ժողովրդին և իրատեղ, որպէսզի այս գացողներին մօտ չխայտառարկուենք և նրանց հետեւողներ չհամարուենք... դուք մի նամակ ուղարկեցէ՛ք այստեղ չըլլալով անհրաժեշտութեամբ պատուիրելով զինուորական կազմ և պատրաստ լինել...»:

Այս երկու Արմենակներն յորդորները և զայն շարականները ի դերեւ կան և մեր հովիւ Եղիշի վարդապետը չփոխել իր մի անգամ ընդ միշտ ծրագրած ուղին, այն է, որպէս հոգեւորական հեռու մնալ կուսակցութիւններից և Այվաթեանի նման խաղաղ չլսողով Դաշնակցականների ձեռքում:

Վրայ հասաւ մի երրորդ Արմենակ (Կլարաթեան), սա էլ թէ՛ հրանց Ջուղա հասնելով սրբազանի և եկեղեցական տուած ցուցմանքներին համաձայն անհրաժեշտ և բարոյական պարտքը համարեց որպէս Դաշնակցական ներկայացուցիչ, իր լուսնի ևս ձեզ տեղեկութեան գանձանակը: Եւ անհաւաստի մեր տանտնային ժաշան հովիւ Եղիշի վարդապետը Դաշնակցութեան չլսողականութեան համար երկի ստացաւ այն պաշտոնական աղբը:

«Գիտալի եկեղեցական
Հոգի. 16.

«Փոխանորդ Եղիշի վարդապետին աղաքարարութիւն:

«Մանալ եկեղեցական գալիս է իրեւել վերջին գղութիւններն յայտնելու, որ զուգ յետ կենաք ձեր ժողովրդապետն ընթացիկ և մասնաւորապէս Դաշնակցութեան դէմ կուսակցուց...»

«Ի զմայ Գիտալի եկեղեցական» (Ինչո՞ւ անուն, որ չի կարգադրում):

Այսպիսով մեր անհրաժեշտ հովիւ Եղիշի վարդապետի կեանքի օրերը համարուած են: Ինքը հայրապետը վաղուց է արդէն ձեռք վերցրել իր կեանքից, դիտելով նաեւ, որ անտեսելի պարտաւորութիւնն ու զոտարութիւնը մեր դաշնակց. «տղտղեց» միակ և սիրելի զէնքերն են ու հոգեկան բաւականութիւնը:

ԿԱՆԱՆՅ ԲԱԺԻՆԸ

ԿՆՈՋ ԴԱՏԸ

Ս. ՄԱՍ

ԵՐԿՈՒՄՅԻ ԿԵՆԸ

(Շար. 436 թիւն)

Կնոջ մասին արուած բարի վկայութեանց պատուաբեր ձեռնարկն համար ո՛չ մեր ժամանակը և ո՛չ ալ այսպիսի հակիրճ տողերու մէջընթանը կարող են բաւարար և լիւրջ ապացուցներ դառնալ թէ՛ ինչպիսի հիմնական վերաբերութիւնն ցոյց տուեր են բարձր և ազնուահոգի հեղինակներ իրենց դրած իրական վէպերու, թատերագութեաններու, բանաստեղծութիւններու և զանազան նկարագրութիւններու մէջ: Երկար կըլլայ մէջ բերել այն հազարաւոր գիւղերի պատուածները որ կնոջ մասին արտայայտած են վաղից Սքոթ, Չարլս Տիքենս, Զոն Ռասկին, Պէքսթոր, Ռոպերթ Լուի Ստեֆենսըն, Մատամ Պրէու-նիկ, Մատամ Սիլա, Մատամ Ժորժ-Սան, Տանթէ, Շէքսպիր, Իսախան, Շիլլեր, Կեթ-հէ, Վ. Զիւլի, Լամարտին, Շաւէր, Թէնսըն, Զէյլս, Պայրս, Տօլսթոյ, և զիս հազարաւորներ:

Այս մոծանուն հեղինակներու կնոջ մասին պարզած ընկերական կարծիքներն են անա, որ արձագանք գտնելով կը հասնին մեզ և աւելի մերձաւոր թուականներու մէջ մարդկութիւնը կառաջնորդին և հասարակաց կարծիքը կը դարձնեն ու կը թեքեն զէպի անկեալ կնոջ բարձրացման գործը, որուն հիմնալի ճիգերով կը միանան ընկերաբանական գիտութիւններով աւելի զարգացած Սօվիետ-ընկերաբաններու արժանապատիւ պրօպագանդները: Ահա ատոնցմէ վերջն է որ Մարքսը, Էնգելսը, Լոպատովսկի, Մատամ Եւ. Գուլենը, Լիլլի Պրաունսը, Օր. Շօվեններ, Սիլվիա Սթիւարտ, Մատամ Մարկէրիտ Տիւրաններ, Մատամ Ստամբուր, Սէվերիններ, Գիլեր, Ամերիկեան գերեզմաններ, Գիլեր, Ամերիկեան գերեզմաններ իրենց մէջ «Թալմաս Աղբոր Տեսակ» զբոքով խորտակող Մատամ Զէյլի Պիլլերներ, Միս Ալիս Սիմոն Պրաւէլներ և հայազգի Տիկին Սրբուհի Տիւրաններ և զիս բազմաթիւ կին և այլ սօսալիստ գրողներ վէպերու աստուածուններու նման կը խառնեն, կը հրահրեն, կ'արձարեն և կը բողոքաւորեն արեւոյ աշխարհի կանանց համար այն սրբազան կարողից, որուն վրայ երբեմն կը զոհն կ'ընէ, իսկ այժմ այդ անմեղ զոհերու յաղթական աղաղակն կը թնդայ աշխարհի սիրտը: Ահա այդ բողոքալիստ խորհրդին է որ տիեզերական սպառնալիքներով զերմութիւնը պիտի ապահովէ կնոջ տալով իր ընկերական իրաւունքն ու բարձր տեղը:

Իսկ թէ ո՞վ է կնոջ, չունի իր թեւերով թռչնալը արեւօք: Մենք կը ջանանք հակիրճ խաղաղութիւն մ'ընել ամբողջութով անոր ներքին հոգեկան աշխարհին կարեւոր ստուերագծերը: Կնոջ մասնաւոր ընդունակութիւնը թողլով յետագայ աւելի փաստացի էջերու, մանեք անոր սրբալի ծաղիկներ և հոգեկան խորութիւններուն աշխարհը:

Կին էակը կը ճանցուի իր զգայուն ջղային գրութեան տէր. կրքերու մէջ ո՛չ այնպիսի բուռն, որպէս անոնց յարաւորութիւնը պահպանող. երեւակայութեամբ վառվորուն, անորմանքով և զգացումներով դիւրաբախտիւ. վերջին ծայր հետաքրքիր, համարձակ և երբեմն ծածկա-

ՊԱՅՈՒՆՏՐԵՅԻ ՀԱՅՈՒՆ
ՆԵՐՄԱՆ ՈՒ ԱՊՊԱՅՆ

Պայմանագրի Հայը, զվառագործարար կը
զգալի մանկիկ ժողովրդի առեւտրով,
մանրամասն աշխատանքներ և երկրագործ-
ներէ զերծ, գրեթէ հետեւ կ'ա՛մ մօտ աղ-
գալանութեամբ իրարու կապուած և
հանդարտաբար ժողովուրդ մըն է։ Եթէ
հարուստ չէ, բայց գոնէ՛ ազգային, ուրիշ-
չին ալ կարօտ չէ երբեք։ Մէկ խօսքով,
ի բայ առեւալ մէկ քանին, հազուա իրենց
խզովը տապալուողներն են ամէնքն ալ։
Նիւթական սահմանափակ վիճակ մը, որ
նման ուրիշ կարգ մը տեղերու, կրթու-
թեան գործը լծացուցած է զգալազարար։
Բարեկյանտակ Նախնաց անձնաւոր
ճանաչելով ու զո՛ղովութեանը ձեռք
բերուած կարեւորական հասցիներով է
որ զվառագործարար կը մատակարարուի
եկեղեցին ու Գործընդ Մանչ ու աղջիկ,
միեւնոյն յարկին տակ, միեւնոյն Ուսուցչէն
ուսում ու կրթութեան կրթութեան, ինչ
որ անընտանեւ է։ Այո՛, Ուսուցչի մը
կրնայ Ուսուցչուհի մը զերը կատա-
րել զպարտեզ մէջ, բայց ո՛չ բոլորովին։
Օրինակի համար, առաջինը կրնայ Բն-
թերցանութեան, Թուրքականութեան և այլն
զանք առանձին աղջկանց, բայց ձեռա-
գործն ու ձեռագործութեանը, որոնք ան-
համալստ տարրերն են փափուկ տեղեր,
մեր ապագայ մարդկուն տանտիրութեան,
վերջինն անէ է միայն, և մասնաւոր
իգականաց յատուկ շարժումներն, խօսե-
լակերպն ու գործելակերպը, որոնք մէյ-
մէկ աղջկանք պիտի ըլլան և որոնց մէջ
պիտի ձուլուին մեր աղջկանքուն մատու
միտքն ու հոգին, Ուսուցչուհիին յատուկ
են, ան միայն կրնայ ըլլալ այդ զերակա
տարը, այդ ճարտար ձուլիչը, այդ գեղե-
ցիկ վառարարը։

Պայմանագրի Հայ աղջիկը, ալ վերջին
բարեկանքն զրկուած է զգալազարար։
Եւ ո՛չ միայն այսպիսի, այլ և փոքրիկներ
օրն ի բուն կը թափառին փողոցները, առ
ի չդոյն Մանկապարտեզի մը, որուն պէտ-
քը այնպիսի անհամալստ է, որչափ հիմը՝
չէնքի մը համար։

Անա մեր Պայմանագրի Հայ համայնքին
ներկային։

Գալով ապագային, ուրիշներու նա-
խանձ առթիւն առաջնա փայլուն և
յուսակցի է։ Բայց թէ ինչպէս Պարզեմ
համառօտակի։

Գրեթէ 35 տարւոր ժողովուրդ մը,
չորս ընկերութեան ունի այսօր, որոնք,
բացի մէկէն՝ Ներսէսեանէն՝ որ անհատա-
կան է քան ժողովրդի, եկեղեցւոյ պայծա-
ռութեան և մասնաւոր կրթութեան վը-
սեմ գործին բարեօրինակ ձգտին։ Աղ-
գալուտ գործունէութեան մը, որուն հա-
մար կը ծախսարար Պայմանագրի Հայե-
րը, մասնաւոր Տիկիները, որ սոյն բա-
րեկյանտակ ձեռնարկներու մէջ կանխած
են այդ մարդիկը։

Եւ ո՛վ կրնայ ժխտել կենքու կեանքի
պայքարին մէջ կատարած դերը, որ շատ
անդամ կը զերանգնէ քան այդ մարդո-
ցը։ Հայ պատմական յեղափոխութեան
չրջանին մէջ, քիչ գործ տեսաւ, քիչ հը-
րաշք գործեց Հայ կինը։

Պայմանագրի փափուկ սեռն իր չար-
քաչութեամբ ծախի է արդէն, երբ ան-
վատ յարատեւ իր բարեկարգաւ ձեռ-
նարկին մէջ, զայն ի գլուխ հանելու քա-
ջութեան ունենայ։ Կը սիրել յուսու
Երանի թէ այս քանի մը խօսքերա՞զգալ
մըլլային եկեղեցւոյմարմն կանանց ինչ-
մակարութեան ոչ-անդամութեանը և ի-
րենց նիւթական օժանդակութեամբ նոր
դարի մը տային Պայմանագրի Հայ մանուկ-
ներուն զատկարարութեան գործին ի
նպատակ հիմնուած յիշուլ ընկերութեան
և ալ, ո՛չ միայն հաստատուել համար
թէ՛ իգական սեռը աւելի զթոյն, աւելի
որդուէր ու աւելի զգայուն է քան այլը,
այլ ևս առեւալ տնոյ համար որ կեանքի
պահանջները նոյնը չեն այսօր, ինչ որ
էին երբէք։ Այո՛, ցարդ հոգ չէր թէ, մեր
աղջիկները կ'ամ կենքը կարգալ-գրել,
ձեռագործ-ձեռագործութեան չի գիտնային,
բայց այսուհետ պիտի պահանջուի անոնց-
մէ այդ ամէնը, պիտի վնասուին աւելի
այն աղջիկները, որոնք օժտուած են այդ
յատկութեաններով։ Ո՛չ ապագային ամու-

սիրին տաւը չնոսրը կենն է։ Կրնա՞ք հա-
կատար պնդել։ Ո՛չ։ Այդ կին հակը կ'իջ-
կերէք զուրկ ըլլալ ժամանակին սոյն պա-
հանջութեանը, ինչ պիտի ըլլայ իր պատ-
կանած ընտանիքին վախճանը։ — Կործա-
նում, վիճակ մը, զոր երեւակային իսկ
ստիճակ կազդէ մարդուս։ Մնաց որ մօր
մը կամ ծնողի մը համար չիկայ աւելի
վսեմ ու հաճելի գործ մը, չի կրնար ըլլալ
աւելի նուիրական պարտք մը, քան իր
զաւակաց ապագան ապահովել, տալով
անոց բարւոյք զատկարարութեան մը,
որ շատ աւելի կարժէ քան նիւթական
ժառանգութեան մը։

Ստույգ է որ ինկատ առեւելով Ս.) ըն-
կերութեանց մօտ տարիներու դոյւթութե-
նը։ Բ.) Ժողովուրդին նուազութեանը։ Գ.)
անդամաց զոյգն շարժաթիւնը, առ այ
ժամ չէ կարելի անմիջական և զգալի աղ-
ջիկ մը ձեռք բերել։ Բայց և այնպէս
ինչպէս կրնէ առածը, «չարունակ վազող»
ջուրի կաթիլները ժայռեր կը ծակեն»։
Ուստի կրնանք յուսակց ըլլալ Պայմանագր-
ցի Հայուն ապագային վրայ։ Լաւ եւ ու-
նազան խն երբեք։

Վստահ եմ թէ, օրուան Քահանայ
հայրն և Թագական Խորհուրդն ալ, իրեն
ազգ. ներկայացուցիչ կ'ամ վարիչներ, ի-
րենց թէ նիւթական և թէ բարոյական
ոյժն ու կրօնը չպիտի խնային այս քա-
նի մը բարեկարգութեան ընկերութեանց յա-
րատեման ու յաջողութեան մասին, որ
միակ միջոցն է Պայմանագրի Հայուն նիւ-
թական վարկը բարձրացնելու։

Ռ. ՅԱՆՈՒՆԻԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԵՂԵՆԱԴԱՏ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՈՋԵԻ
ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՆԻՆԻՆ

ՆՈՐ ՎԿԱՆԵՐ ՊԻՏԻ ԼՍՈՒԻՆ
Դատք յետագում 1911 Փետրվար 7ին
Իզմիր, 10 Յունիար 1911

Եղենադատ տոնանը կը կազմէին
նախագահի առժամայ փոխանորդ Նուրի
պէյ, անդամ Տիկիբաքի էֆ. անդամ
Գուրեթթուլան պէյ, անդամ Նէճաթի էֆ.
անդամ Բէշիտ պէյ։

Եղենադատ զատախաղի օգնականը
Թէվֆիք պէյ զրաւած էր իր աթոռը։

Առեւանքի քարտուղարն Շիթ պէյ իր
տեղն էր։

Ներկայ էին Գառաբար Տէմիրճեանի
պաշտպան փաստաբան Իպրահիմ Էտէմ
պէյ, Սարգիս Սէլիկի պաշտպան փաստա-
բան Բարսեղ էֆ. Կիւլպէնկեան, Իզմիրի
Աղ. Առաջնորդարանի բարապետ Սար-
գիսի պաշտպան փաստաբան Սարգիս էֆ.
Շահինեան։

Արատաւանակներու սովորական նըս-
տարանին վրայ կը գտնուէին Գառաբար
Տէմիրճեան, Սէլիկ Սարգիս և բարապետ
Սարգիս։

Հետագործի ունեկիրներու հո՞ թաղ-
մութեան մը խոնուած էր նեղ դատարա-
նին մէջ։

Գատախաղի վրայ սկսաւ ժամը 2 ին։

Նախագահը հրամայեց կոչել ամբաս-
տանուած Գառաբարի կողմէ նշանակուած
Գոսթի Մանեօ անուն յոյն վկան՝ որուն
բացակայութեան պատճառով, Գառաբարի
պաշտպան փաստաբան Իպրահիմ Էտէմ
Պէյ յայտնեց թէ նախորդ դատարարու-
թեան միջոցին լուծած Բանձի էֆ. անուն
ոստիկանին վկայութեանը լսել կը ցանկայ։

Քարտուղար Շիթ պէյ բարձր և յստակ
առողջանութեամբ կարգաց ոստիկան Բան-
ձի էֆ. վկային տուած մանրամասն վկա-
յութեանը։

Գառաբար Տէմիրճեանի պաշտպան փաս-
տաբան Իպրահիմ Էտէմ Պէյ յայտնեց թէ
անցեալ անգամ վկայութեան կոչուած
ոստիկան Բանձի էֆ. լուծ էր ի մէջ այ-
լոց. «Այժմ ոստիկանութեան հրամարուած
Մանեմէնցի ոստիկան Սարգիս էֆ. իրաւա-
տուրան անձամբ ներկայ էր, երբ ես
Հալաճեան Պողոսին իբրեւան կ'առնէի»։
Քանի որ նախորդ ոստիկան Սարգիս էֆ.ն
ալ ներկայ էր, զատարանին բարեկարգա-
տարադրութեան կը խնդրեմ յիշեալ
Սարգիս էֆ.ին ալ կանչուելը։ Նաեւ կ'առ-

միտ։ Ան՝ իր այդ բնական յատկութեան
նեղեց մղուած յաճախ մեծամեծ սխա-
լութեանը ենթակայ կը դառնայ։ Ան՝
ձեռնարկէ և համարձակ է. երբեմն կը
հետուի զվկայ գործ մը, առանց խորունկ
կերպով չափելու թէ՛ աղ. գործէն վնաս
պիտի դայ թէ՛ օգուտ։ Ան՝ այրերէն աւե-
լի վախճող մըն է, բայց սրամիտ և
կանխողգամ. մտած ճանապարհին սխա-
լանքներ իսկին կը տեսնէ և պատ-
րանքէն տառջ ջանք կը գործադրէ զայն
զարմանելու։ Սխալութեանը մէջ սրտի
մտօք և զառնագին զղջացող մըն է։ Երբ
սխալի, անմիջապէս է և յուսահատող մըն
է։ Յարափութիւն զգացումներու տէր ըլ-
լալուն պատճառաւ հազու թէ մէկ սխա-
լէն առաջ եկած վտանգը կ'անցունէ և
անա պատրաստ է կրկին սխալներու մէջ
ընկնելու, անա ատոր համար է որ կ'ոյժ
կեանքը ներգործութեանց և զղջումներու
չարք մըն է։

Կինը կրօնամիտ է, և այդ յատկու-
թեան մէջ՝ զերազատուող այրերէն։ Ան
նեղեցութեամբ կարծես կը տեսնէ անթա-
փանցելին և սրապ կը վճռէ անչափ
ճշդութեամբ խնդիրներ, որոց լուծման
համար զուցէ այրը կատարած պիտի վա-
րանէր և յաճախ անչափ ելեր իր շարք
մը պատճառաբանութեանց հետեւութեամբ։
Կնոջ վճիռ դատողութեանը աւելի վստ-
ասանքի է քան այրերու տրամաբանող
մարի կշռադատուած եզրակացութեանը։
Ան՝ մէկ սուր ակնարկով կը խորասուզ-
ուի, կը տեսնէ այն, ինչ որ մարդը թի-
րես ժամերով կ'աշխատի տեսնել և չի
յաջողիր։ Ճիշտացել հեղինակ մը շատ
գեղեցիկ կերպով կ'ըսէ. «Ներք տղամարդը
մտածելով և աստիճանաբար սանդուղէն
վեր ելելու կաշխատի, թող ապահով ըլ-
լայ թէ՛ սանդուղին զրկուի երան արդէն
կին մը պիտի գտնէ, թէ և այդ կինը
անկարող ըլլայ ըսելու թէ՛ ինք ինչպէս
այնպիսի ելեր է, այդ խնդիր չէ, բայց ե-
լեր է. և այդ մը չուտ»։ Սա ձիւք մըն
է կնոջ առանձնայատուկ։

Կինը ունի այրերէն աւելի կատարե-
լագործութեան, և իր սեռին յատուկ առա-
ւելութեան մը՝ զարգացած բնուոյլը. անոր
մէջ այդ յատկութեանը աւելի զարգացած
է թերեւ այն միակ պատճառով, որ
նախնական դարերէն ի վեր իր թշնամի-
ները աւելի շատ են եղեր և նա այդ
պատճառով ամենէն աւելի հարկ տեսեր է
այդ զգացումը զարգացնելու։

Բնութիւնը անոր մէջ զրած է ամեն
նախախուսկ օրէնք մը, այդ կնոջ բարո-
յական էութեանը ամենէն աւելի զերաւ
եղծանքին ըլլալու ենթակայ եղող, անոր
մարդաձայնիկն բոլորն ու գեղը շատ
փճանալու օրէնքն է. այդ օրէնքը անոր
մէջ զերեւ է և անոր իր բարոյականին
խտորոշն պահպանութեան հզօր զէնքը՝
զգուշաւոր բնավոյլը, որ ան կը հետեւի
ինք խտազոյն ինքնզգուշութեամբ. ան՝
իրեն համար արդէն հաստատ համազօւմ
է զոյապացուցել թէ՛ մարդկութեանը միշտ
առաւարդը է սրբապիղծ սպերով նա-
յելու իր վրայ. ատոր համար ան — թե-
րես երկար դարերու փորձառութեանէն
իւրացուցած և նոյնի իսկ ժառանգական
օրէնքի ճշմարիտ իրեն սեպականեցուցած —
ունի շատ զարգացած սուր բնազդ, որ
անոր կը ծառայէ իբր սուր հատու-
թեան ինքնապաշտպանութեան։ Ան՝ ըը-
նազել միշտ վ հաստատաբար արդէն
կ'որոշէ թէ՛ որ մարդը աւելի վստասելի
է և որ մարդէն կարելի է վախճուել։
այս բանին մէջ ան համարեալ թէ անոր-
խաղի է։ Կնոջ բնազդմամբ և արագ
զատողութեամբ վճռած խնդիրները, կա-
րելի է համարձակօրէն ըսել թէ՛ աւելի
ուղիղ են, քան անոր երկար բարակ
խորհրդածութեամբ վճռած խնդիրները.
ատոր համար նա արժանացեր է հետեւեալ
արամիտ ստույթեան. «Կնոջ և զգուշա-
ւոր կինը միշտ կը կորսնցնէ»։

Կինը մինչև այժմ արտաքին աշխար-
հին հետ առնչութեան ունենալէ զրկուած
ըլլալով՝ հարկադրուած նուիրուել է տը-
նայնական կեանքին, ատով ան, կը կար-
ծենք թէ՛ կորսնցուցեր է շարք մը կեն-
սական բարեմասնութեաններ, որոնցմով
բնութիւնը, իրեն հաւատար. անոր ալ օժ-
տեր էր. այդ մենք կը նմանցնենք արհես-
տական կերպով հակաշրջուած բնական
օրինակի մը. այսօրուան բնական հաւե-
րէն շատ ցեղեր զանազան երկիրներու

մէջ կը մնան զեռ վայրէ վիճակի մէջ. վեր
ջինները մինչև այսօր ալ զեռ պահեր են
իրենց առանձնայատկութեանը, անոնք
ազատ կը թռչին օդին մէջ, իսկ բնական-
ցած հոսերը օդով լեցուած փնտրութեան
ծանրութեամբ հազու կ'աշխատեն որ կա-
րողանան քարէլ գետին վրայ։ Բնաք նոյն
բանն է պատահել և կնոջը։ Ան՝ այդ ըն-
դատուն զերին մէջ բնութեամբ շատ բան
կորսնցուցեր է իր նախնական բնատուր
յատկութեաններէն և անոնց տեղ ժառան
գեր է նորը. երկինքը, անտիկապաշտ և
թեան հակամեծերը, բնական դարձած դա-
տարկարարութեանը, մոլեռանգութեան հա-
ւատարող կրօնափոխութեանը, հագուելու
և սոսնստարար վայելքի հակութեանը
մէջ անձնատուր հետեւորդութեանը. բամ-
բասնաքով մոռցուած և մոռցուող ժառա-
նայր և ասոնց նման զեռ շատ բաներ,
որոնք անմիջական կապակցութեան ունին
իր գերուած վիճակին հետ։ Ան՝ ընդա-
ստէն զերին յանձնուելով իր ներքին, հո-
գեկան աշխարհը հաշտեցուցեր և յարմար-
եցուցեր է իր արեւնատակալ կոչումներուն։
Ան՝ այդ կոչումներուն յարմարեցուելով
արհեստագէտ սլ մտեր է աղամարդու թե-
ւին տակ և հետզհետէ դարձեր է աւելի
ընդունակ պահպանութեան քան պահա-
նելու. անա ատիկ առաջ եկեր է որ այ-
րը իր ինտամակար, պահապանը ըլլայ։

Իսկ մենք անոր վերջին արհեստական
ընդունակութեանները կը հերքենք այն
հիմնական օրէնքով թէ՛ արհեստական օ-
րէնքով եղած վատասեւորութեան մը կրնայ
հակաշրջուել՝ նոյնպէս արհեստական լա-
ւասեւման մը կիրարկութեամբ։ Բնական
յատկութեան մը արեւնատակալ միջոցով
կարելի է ջնջել. նոյնը կարելի է հակա-
ռակ ուղղութեամբ շարժողութեան, ջնջուած
յատկութեան մը կարելի է վերականգնա-
նացնել նոյնպէս. վարժութեանը սովորու-
թեան մայրն է. այն՝ ինչ որ վարժու-
թեամբ կ'արելի կրկն սովորութեան ընել
և իւրացնել. նոյնը հակառակ հոսանքով
և մշտաւարժութեամբ կարելի է բնաջնջել
և տարահանել. ուստի մենք կը կարծենք
որ կինը ժամանակի ընթացքին մէջ վար-
ժութեամբ կարող կրկն վերստին ձեռք
բերել իր բոլոր ընդունակութեանները ինչ
որ վարժութեամբ կորսնցուցեր է, կամ
ժառանգականութեան օրէնքով տարա-
ցուցեր է իր մէջ։ Պէտք է ատոր հասնե-
լու համար ժամանակ և հեղինակաւոր
ձգտումներ. ուրիշ առաջ կուգայ հակա-
չրջման պայքարի (evolution) սկզբնաւո-
րութեանը։

Կնոջ ինտուիտ ձգտական ոյժը այրե-
րու վրայ խիստ ուժեղ ազդեցութեան ու-
նի. այդ ոյժը, կարելի է ըսել, աւելի զօ-
րաւոր է քան բնական զօրութեանը, ո-
րուն զերաւ և բնական ձգտութեամբ
ենթարկուող այրը, որ իր ամէն գործե-
րուն մէջ ներգործական կը ճանչցուի, կը
զառնայ կրօնարարական էակ մը։ Այդ ոյժի
ազդեցութեանէն զերթէ ազատ չէ ո՛չ մէկ
աղամարդ. անոր կ'ենթարկուին նոյն իսկ
արական ամենաուժեղ նկարագիրները և
կը թուանան, Յաճախ երեցեր է, թէ և
զաղտին, «Կնոջ մատը» արքունիք-
ներու, և երազական գահիններու, պաշ-
տօնական սրահներու և նոյնիսկ մեր ա-
ռօրեայ գործերուն մէջ, թէ և կողմնակի,
բայց միշտ գերակիւ ու (ընկալարող ոյժ
արական գործերու մէջ)։ Կնոջ ոյժի այդ
անխուսափելի ազդեցութեանը այդ մար-
դու անձին վրայ միայն չի մնար, այլ կը
տարածուի վերջինն յարաբերութեան
տակ ընկած ամեն բանի վրայ։ Բնութե-
ան կեանքի ամեն գործողութեանները
լարող զսպանակը և շարժող լծակը շատ
անգամներ կ'ինքն են եղեր։

Այս կէտը քաղաքական կարեւորութեան
ունի։

(Շարունակելի) Ս. Վ. Օ

ԲԱՅՈՒՆՆԵՐ Է ԲԱՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳԼԵՒԻԹԻՒՆԻՆ
“ Հ Ո Ր Ի Զ Ո Ն ”
1911 թ. (Յունիար 1911)

Գրական, Հասարակական և Քաղաքական
Օրոգիւնի

«ՀՈՐԻԶՈՆ»-ը հրատարակուելու է մօտ
աշխատակցութեամբ՝ Դադ. Աղայեանի,
Յովհ. Թումանյանի, Լէօն Երեմյանի,
զէն իսկ մշտապէս աշխատակցելու են
ծանօթ գրագէտներ և հրատարակողներ։

Հայտն. Rédaction «Horizon» Tiflis
(Roussie-Caucase)
